

Opponensi vélemény
Kádár Zoltán Dániel *Ritual and Language*
című akadémiai doktori értekezéséről

Kádár Zoltán Dánielt a pragmatikai kutatások széles területén belül az udvariasságkutatás és újabban a rítuskutatás egyik legjobb szakembereként tartják számon, neve nemzetközileg ismert és elismert. Publikációs jegyzéke e két témakörben imponálóan gazdag, önálló vagy társszerzőségben készült, nem egy könyvet vagy könyv méretű munkát is magába foglal. Most benyújtott disszertációjával, de már egész eddigi munkásságával méltán pályázhatja meg tehát az MTA doktora címet.

Bírálni tisztelnem szerint arról kell nyilatkoznom, vajon a doktori mű tudományos eredményeit elegendőnek tartom-e az MTA doktora cím megszerzéséhez és nyilvános védésre bocsátásához. Előre vetve véleményemet, mindkét kérdésre igenlő a válaszom, melynek igazolását opponensi véleményemben fejtem ki. A rend kedvéért előre vetem azt is, hogy bírálatom tárgya a benyújtott értekezés, azaz nem a pályázónak a Cambridge University Press-nél 2024 márciusában megjelent azonos című, *Ritual and Language* című munkája. Bírálatomban nem a doktori mű felépítését követem, hanem a következő szempontok szerint fogalmazom meg mondanivalómat, megjegyezve azonban, hogy az értekezés nem minden témakörében vagyok kellőképpen tájékozódva a szakirodalomról:

- a. Az értekezés felépítése
- b. A témaválasztás és a célkitűzések indokoltsága
- c. Elméleti keretek, alkalmazott elemzési módszerek, az értekezés megállapításai és azok igazolásának módja
- d. A nyelvi adatok és azok elemzésének módja
- e. Az értekezés tárgyalásmódja

a. Az értekezés felépítése

Az értekezés a tartalomjegyzéket, az ábrák, táblázatok, illusztrációk jegyzékét, valamint a monografikus kiadás bemutató-szövegét, a köszönetnyilvánításokat és az előszót követően (2–12) egy rövidebb bevezetésből (13–20) és három nagy részből (22–193) áll, melyet a hivatkozások és elsődleges források jegyzéke (192–210), valamint a jegyzetek (211–221) követnek. Az első rész (Part I *The Language of Ritual: Foundations*) a rítus általános pragmatikai jellemzőit mutatja be, a második (Part II *Ritual Frame in Interaction: The Complex Interactional Features of Ritual*) az összetett rítusokat a mimézis, az (ön)megjelenítés és a liminalitás vizsgálatával, a harmadik pedig (Part III *Methodological issues*) a rítusok pragmatikai elemzésének alapvető módszertani leírását adja. Megítélésem szerint ez utóbbi az értekezés kulcsfontosságú része, amennyiben itt tárgyalja, hogy a három pragmatikai alapegység, a kifejezés, a beszédaktus és a diskurzus által miként elemezhetők a rítusok, hiszen ezzel adja meg ezek replikálható módon való kezelésének, kiterjeszhetőségének modelljét.

A három nagy rész mindegyikét vázlatos összefoglalás, szinopszis vezeti be; a teljes doktori mű rövid összefoglalása a kitekintéssel együtt nem önálló részben, hanem a harmadik rész utolsó pontjaként szerepel (191–193). A három rész fejezetei – melyeket minden esetben bevezetés indít és összefoglalás, valamint egy-egy ajánlott olvasmányok-rész (*Recommended reading*) zár – a teljes

mű bevezetésével (1.) kezdődően folyamatos számozásúak. (Rögtön megjegyzendő, hogy az ajánlott olvasmányok keretében szereplő idézetek különösen hasznosak.) A három rész egymásutánisága logikus, azok fejezeteinek és alfejezeteinek egymásra épülése, belső felépítésük átgondolt, a bőséges szakirodalmi hivatkozások és a jól elhelyezett utalások révén a mondanivaló és a példák jól követhetők. A műben összesen öt, az éppen aktuális téma elemzésének alapját képező, egyben azt illusztráló, a mondanivalóhoz szervesen illeszkedő esettanulmány (3.3., 4.3., 5.2., 7.3., 8.4.) szerepel, melyek a nem mindig pihentető olvasmány izgalmas, mondhatni örömteli részei. – Itt jegyzem meg, hogy a kutatási céloknak olyan szikár, hét pontból álló felsorolása, mint ahogyan az a Tézisekben (2.) látható, hasznára vált volna az értekezés bevezetésének, mint ahogyan egy olyan definíció is, amelyik – mondhatni száraz vagy “iskolás” módon – meghatározza a rítus, a pragmatika, a beszédaktus, és az udvariasság egymáshoz való viszonyát annak ellenére is, hogy az említettek közül kettőnek vagy többnek az egymáshoz való relációja rendre megfogalmazódik az értekezésben.

b. A témaválasztás és a célkitűzések indokoltsága

Az értekezés célja egy interakciós rituselmélet kidolgozása, empirikus és replikálható módon való modellezése. A téma előzményeként alapvetően Goffmann *Interaction Ritual* (1967) című munkáját, illetve ezt követő publikációit jelöli meg. A célkitűzés elsődleges indoklása annak a hiánynak a felszámolása, mely szerint mindeddig nem állt rendelkezésre a különféle nyelvkultúrákban létező változatos adat típusok leírására alkalmas pragmatikai keret. E hiány okát alapvetően abban jelöli meg, hogy a rítus egyrészt mást és mást jelent különféle (pl. társadalmi, nyelvhasználati) megközelítésekben, másrészt abban, hogy az interakciós rítusokat a kutatás korábban a nyelvi udvariasság kategóriájában tárgyalta. A két utóbbi szétválasztása, viszonyuk meghatározása az értekezés egyik kiemelt jelentőségű aspektusa.

A témaválasztás és annak az értekezésben különféle összefüggésekben, ismételten megjelenő indoklása átgondolt. Aktualitásához nem fér kétség, hiszen akár az elmúlt időszak nyelvi udvariasság-kutatása is ráirányította a figyelmet annak megoldatlan kérdéseire. E tekintetben is jelentőségteljes, hogy interakciós rituson olyan konvenciókon alapuló közösség-orientált (*communal*) nyelvhasználatot ért, amelynek funkciója társadalmi csoportok önerősítése; ez a meghatározás, de az értekezés maga is – és persze korábbi kutatásai is – jelzik a szerzőnek nem csak erős kötődését a szociológiai vonatkozásokhoz, de ezirányú érzékenységét is. Lehet persze úgy is fogalmazni, hogy a tőle kutatott témák ismeretében ez magától értődő, de tudjuk, hogy nem általánosan jellemző a terület művelőire.

Az interakciós rituselmélet kidolgozásakor erősen épít korábbi kutatási eredményeire, így főként a *Politeness, Impoliteness and Ritual – Maintaining the Moral Order in Interpersonal Interaction* (Cambridge University Press 2017) és a Juliane House-zal és Willis Edmondsonnal társszerzőként készült *Expressions, Speech Acts and Discourse – A Pedagogic Interactional Grammar* (Cambridge University Press 2023) című munkákra. Külön kiemelő, hogy az elméleti, módszertani fejtegetések mögött igen jelentős elemző és gyakorlati munka áll, azaz jelzi a nagy adathalmazok kezelésében való jártasságot is.

c. Elméleti keretek, alkalmazott elemzési módszerek, az értekezés megállapításai és azok igazolásának módja

A mű első része (Part I *The Language of Ritual: Foundations*, 22–75) szentelődik a nyelvi rítus pragmatikai kategóriaként való megalapozásának, a kulcsfogalmak meghatározásának. Leglényegesebb megállapítása szerint a rítusok az emberi interakciók valamennyi színterén jelen vannak és azoknak olyan formáját képviselik (43), amelyek potenciálisan fontosabbak minden más pragmatikai jelenségnél (23), az udvariasságnál is (30). Nyelvi udvariasság és az interakciós rítusok nem azonos jelenségek, a korábbi megközelítésekkel szemben nem vizsgálhatók együtt különbözőségeik kijelölése nélkül, és a rítus nem rendelhető az udvariasság alá, mint ahogyan korábban a szakirodalom azt tette (29–31). A cél pedig, többek között, majd ennek az állításnak a bizonyítása, mely bizonyítási folyamatot már csak azért is érdekes nyomon követni, mert a szerző köztudottan, korábbi munkásságát tekintve, elismert udvariasság-kutató is.

A rítusoknak kétféle definícióját adja, nevezetesen a szó szerinti, mely a rítust különféle formák együtteseként határozza meg, szemben az absztrakt meghatározással, mely szerint a rítus különféle kontextusoknak az együttese a jogok és kötelezettségek hangsúlyozásával (25).

A 2.3. pont (28) Goffmann meghatározásának nyomán mondja ki azt a fontos állítást, hogy mindennapi interakcióinkban a rítus olyannyira releváns, hogy a nyelvhasználók önmaguk sem realizálják mindig, rituális módon cselekednek. Az állítás aligha vonható kétségbe, mégis két megjegyzést éppen itt érdemes megfogalmazni: a. ezzel az állítással a szerző a nyelvi rítusok használatát bevonja a tudatos vs. nem-tudatos nyelvhasználat igen széles kérdéskörébe, ami külön megfontolásokat igényelne, b. a megfogalmazásban a “mindig” (*not always*) kitétel több, mint fontos, mert felveti a kérdést, vajon egy interakcióban pontosan tettenérhető-e és hogyan vizsgálható a váltás tudatos és nem-tudatos rituális nyelvhasználat között.

Éppennyire fontos a ritualitásnak mint mindent átfogó keretnek a tételezése, amely nemcsak a rítus minden pragmatikai jellemzőjének meglétéért felelős, hanem létrejöttének előfeltétele: akkor kezd működni, amikor egy adott interakciós rítus kibontakozik (2.4.1.; 38), továbbá ez segíthet a viselkedési formák tipológiájának megragadásához is (40). Az értekezés a rítus fogalmi keretét kiterjeszti azokra az interakciókra is, amelyekben azok látszólag interakció nélkül valósulnak meg, meghatározva ennek pragmatikai kategóriáját is az *igazítás* fogalmának felhasználásával (4.1., 4.2.; 62–66). Az ezt bemutató esettanulmány (4.3.; 66–71) tehát, ti a kínai nyilvános bejelentéseket (*gong'gao*) elemző, a dolgozatnak azon esettanulmányai, példái közé tartozik, amelyekben az interakció nem közvetlen.

A szerző az udvariasság és az udvariatlanság nyelvi kifejeződéseit lényegesenek tartja a pragmatikai kifejezések tanulmányozása szempontjából, azonban úgy véli, hogy azok kevésbé relevánsak, mint a ritualitás megnyilvánulásai. E gondolat logikusan következik az udvariasság és a rítus egymáshoz való viszonyáról vallott nézeteiből. A műben udvariasság és rítus különválasztása úgy történik meg, hogy azok nem kerülnek ellentét-párba egymással, hanem egy skálán helyeződnek el (2.3.3.; 34–35), amelyen az interakciós rituálé a konvencionális, az udvariasság–udvariatlanság pedig az egyéni nyelvhasználat tartományába tartozik (35). Egymást kiegészítő jelenségekként kezeli őket pragmatikai tekintetben is, amennyiben a rítust egy pragmatikai skála egyik végén a hétköznapi birodalmát képviselőként, az udvariasság–udvariatlanság jelenségét pedig ugyanazon skála másik végén az erősen pragmatikus viselkedés képviselőjeként jelöli meg (123).

További lényeges állítás vonatkozik egy rítus interakciós közegének és az udvariasság–udvariatlanság azonosításának összefüggésére, ti. minél inkább csoporton belüli egy rítus, annál megfoghatatlanabbá válik a határ a rítus és udvariasság–udvariatlanság között (35). A (2.4.) példa ebből a szempontból is láttató, de véleményem szerint itt nem fogalmazza meg azt a fontos tény,

hogy a szavak vagy kifejezések éppen a szituációban, rítusban kapják meg aktuális jelentésüket, mint ahogyan a “stupid, idiot” is a példában. Mert hiszen ugyanez történik az interakciós rituálé legfontosabb pragmatikai jellemzőinek (2.4.; 36) bemutatása során felhozott roma káromkodás, agresszió példája esetében is (36–37), azaz az egyes szavak vagy kifejezések itt is rituális keretben (38) kapják meg aktuális jelentésüket. Továbbá magától értődő az is, hogy az interakciós rituálék kultúra, etnikum, társadalom vagy azon belül társadalmi-csoport függők (42). Éppen ezért némileg általánosítónak vélem azt az állítást, hogy például a box-mecsek minden kultúrában, ahol csak léteznek, ugyanazt a standard szituációt és jólismert rituális keretet reprezentálják (42). Hiszen maga a szerző írja az agresszív rítusokban jelentkező eszkaláció kapcsán a Turner-féle tipológiára hivatkozva, azt pragmatikai tekintetben újraértelmezve, hogy azok másként működnek a modern városi életben és másként a törzsi társadalmakban. Azaz minden vizsgálatnak és értékelésnek a közösség saját kultúrájának keretein belül kell megtörténnie, s a rituális perspektíva egyértelmű előnye éppen az, hogy lehetővé teszi a kutató számára, hogy szigorú és megismételhető módon megragadja, mi zajlik az egyes rítusokban, a sztereotípiákon és előítéleteken túllépve. Mégis mindaz, amit például a liminalitás vagy az eszkaláció kapcsán foglalmaz meg (3.2.2.; 46–48), óvatosabb általánosításokat igényelt volna. Ezzel együtt természetesen igaz, hogy – amiként az az MMA-esettanulmányban is megfogalmazódik – az “anti-structure” rítusok minden kétértelműségük ellenére egyfajta erkölcsi rendet követnek, csak éppen ez az erkölcsi rend közegenként lehetségesen más és más. (Csak egy röpké kérdés ennek az esettanulmánynak az inkriminált megnyilatkozása kapcsán, ti. “*It’s only business*”: beszédelemzővel nem vizsgálták szöveget?)

Az eszkaláció, illetve a gyalázkodás kapcsán említődik a nyelvi tabu jelensége (l. a Dynel–Poppi 2019 idézetet) (47). Némiképp meglepett, hogy a tabu és az interakciós rítus egymáshoz való viszonyának tárgyalása nem tárgya a dolgozatnak, holott összefüggéseik nyilvánvalóak, és egyáltalán nem csak a nyelvi agresszió tekintetében; tehát nem csak abban az értelemben, ahogyan azt az erre a szituációra vonatkoztatható definíció szerint (“*A taboo remark usually but not always used to deprecate, disparage or derogate a targeted member of a select category, such as ethnicity, race or sexual orientation*”, 48) idézi a szerző. A tabunak az udvariasság–udvariatlanság kereteiben való tárgyalása általában sem olyan frekvenciát, mint ahogyan első látásra gondolhatni lehet (l. pl. Jonathan Culpeper 2019. Taboo language and impoliteness. In: Keith Allan ed. *Oxford Handbook of Taboo Words and Language*. New York: Oxford University Press. 28-40.), éppen ezért szívesen láttam volna a dolgozatnak legalább a végső, kitekintő (12.2.; 192–193) részében.

Úgy vélem, hogy az interakciós rítusoknak, tehát nem csak például az udvariasságnak, társadalmakon, nyelvkultúrákon átívelő, összehasonlító vizsgálata és megközelítése egy másfajta, szociolingvisztikai tipológiát eredményezhet univerzálék lehetséges megragadásával együtt.

Az értekezés második része (Part II *Ritual Frame in Interaction: The Complex Interactional Features of Ritual*, 77–116) azt mutatja be, hogy az előző részben kimunkált rituális keret hogyan működik az interakciókban, feltárva a rítus komplex interakciós jellemzőit. A mimézisnek, az (ön)megjelenítésnek és a liminalitásnak olyan új aspektusait tárja fel, amelyek eddig nemcsak azért voltak homályban, mert például a szakirodalom kevésbé szisztematikusan tárgyalta őket, hanem azért, mert az interakciós keret valóban minden eddiginél alkalmasabb keretet biztosít lényegük megértéséhez. A mimézist emelve ki, azt a szerző új szempont szerint vizsgálja, amennyiben megkülönbözteti az interperszonális és a komplexebb rítusokra jellemzőbb performatív változatot (78–90). Az utóbbi kontextuálisan mutatkozik meg, olyanokban, amelyekben a jogok és kötelességek dominálnak és az interakció is közösségi irányultságú (79). Az esettanulmány,

melynek példáját kínai egyetemi katonai kiképző tanfolyamok nyelvi megnyilvánulásából vette, s a rituális keretet jelző kifejezések (*Ritual Frame Indicating Expressions* [RFIEs], 82) szempontjából elemezte, jól illusztrálja a performatív mimézisről állítottakat; csupán néhány megjegyzést fűzök a *kérés* beszédaktusáról mondottakhoz. A szerző két kérést különböztet meg az agresszív kérdő mondatokban, a valami megtételére vonatkozót (, 87) és a valami nem-megtételére (*Request (to-do-x)* vs. *Request (not-to-do-x)*, 87) vonatkozót. Az utóbbiak (5.18., 5.19., 5.20.) valóban tirádák formájában valósulnak meg, de ennél lényegesebb, hogy ez az egyetlen elemzése az értekezésnek, amelyben szavak, kifejezések prozódijára, egyáltalán a prozódia funkciójára hivatkozik. A 2.1. példa kapcsán (30) említi még érintőlegesen (*It gives me a great pleasure to welcome here as our guest this evening Professor Quatsch from the University of Minnesota Junior.*), holott egyéb esetekben is felmerülhet a lehetősége annak, hogy a különféle prozódijú megnyilatkozások jelentése és funkciója, s ezzel együtt valamilyen rituális megnyilvánulásban való értelmezhetősége jelentős mértékben függhet ettől a szemponttól (akár például ellentétes jelentést is kaphat stb.). Kár, hogy erre nem tér ki részletesebben a dolgozat. (Csak egy futó megjegyzés éppen ennek a példának a kapcsán. A szerzőnek természetesen igaza van, amikor úgy fogalmaz, hogy az idézett üdvözlés közlője prozódiai vagy egyéb pragmatikus eszközzel kifejezheti ellenszenvét a köszöntöttel szemben, és ilyenkor potenciálisan fennáll az ön-arcrombolás lehetősége, ugyanakkor az is lehetséges, hogy a jelenlévők egyetértenek vele – ennek is lehetnek szóbeli megnyilvánulásai...).

Az 5.22-es és 5.23-as példákban (89) a “nekem” (*gei wo*) a legfőbb lexikális leminősítő elemként szerepel. Nem lehet kétségem afelől, hogy a kínaiiban valóban szülőfiguraként pozicionálja az ezt használó oktatót, aki kvázi éretlen gyerekekkel beszél, de a gyermekkel való kommunikációból való eredeztetése a “nekem”-nek más nyelvkultúrákban, pl. a magyarban vagy az angolban, még igazolásra szorulna.

Aharmadik rész (Part III *Methodological issues*, 118–193.) a módszertan kérdéseire összpontosít, az interakciónak mint formának (kifejezések, beszédaktusok) és az interakciónak mint kontextusnak és keretnek egymásra vonatkoztató vizsgálati lehetőségére (l. még 2.2. ábra; 118). Tekintettel arra, hogy a kifejezések vagy beszédaktusok önmagukban nem rituálisak, feltárandó, hogy egy kifejezés miként azonosítható egy rituális keret jelölőjeként. E rész megközelítései és elemzései – szempontomból legalább – az értekezés legizgalmasabb fejezetei, mert a nyelvi adat feltárásnak, adekvát leírásának példáját adják. Éppen ezért tekintem az értekezés igen lényeges hozadékanak a rituális keretet jelző kifejezések (*Ritual Frame Indicating Expressions* [RFIEs], 124–127) elméletének bemutatását, melyet korábban Juliane House-zal dolgozott ki (2020a, b) a szerző a pragmatikailag fontos, szerkezetileg vagy funkcionálisan rituális beszédaktusokhoz gyakran kapcsolódó kifejezések kontrasztív pragmatikai elemzésére, hiszen a rítusok és a beszédaktusok között szoros a korreláció. A megállapítás, mely szerint a beszédaktusokhoz kapcsolódó ilyen kifejezések nem feltétlenül udvariasak, hanem standard helyzeteket jeleznek, illetve a standard helyzetek mögött meghúzódó rituális keret meglétére utalnak, egyszerre jelzi rítus és udvariasság különbözőségét és azt, hogy a rítus az emberi interakciók valamennyi színterén jelen vannak – ezzel mintegy visszaütve és igazolva is az első rész vonatkozó állítását (43.)

A részletekbe menő, adekvát és igen érdekes elemzésekhez mindössze egyetlen megjegyzésem van. A történetileg hosszú előzményekre visszamenő kínai alkudozási gyakorlat tanulmányozása érdekében elemzésében a beszédaktusok, az interakciók és az interakciós rituálék szisztematikus egymásra vonatkoztatásával végzi el az elemzést a szerző (11.3.1.; 176–189). A

nyitó szerkezetek között mutatja be a 11.2. példát, amelyben az eladó egy megjegyzéssel kezdi a vevő érdeklődésére adott válaszát: *You have a keen eye!* (*Jó szeme van!* – mondanánk magyarul). Ez a megjegyzés pozitívan értékeli a vevőt és előkészíti az alkut magát. Azt gondolom azonban, hogy itt többről van szó, mint előkészítésről: az eladó ezzel a pozitív értékeléssel valószínűleg kedvébe akar járni a vevőnek, mondhatni hízeleg, a kedvező adásvétel érdekében. Azaz a vélemény éppoly kevésbé ártatlan, mint a 11.3. példában, amiként azt a szerző itt meg is fogalmazza (180.).

Az értekezés összefoglalásaként katonásan rövid, felsorolás jellegű visszapillantás (12.1., 192), ám ennél jóval izgalmasabb előretételezés (12.2., 192–193) zárja a munkát. Ez utóbbi legígéretesebb pontjai a rítusok kultúrák közötti összehasonlítása, melyre a dolgozat szövege többször is utal, s melynek hozadéka tiupológiai szempontból is jelentékeny lehet. Történeti tekintetben pedig a kontrasztív vizsgálatok fontosságát emeli ki a szerző, ami azonban kiegészíthető a diakrón aspektussal, azzal, hogy akár egyetlen nyelvkultúrán belül miként változnak a rítusok, s ennek nyomán a változási tendenciák milyen kultúraközi összehasonlításokat tesznek lehetővé, akár történeti tipológiai összevetéseket is eredményezve.

d. A nyelvi adatok és azok elemzésének módja

Ahogy az a szerző előre jelzi is, adatai angol és túlnyomórészt kínai nyelvűek részben saját és kutatócsoportjának nyelvi kompetenciájából, részben a szerző kutatási területéből következően. Esettanulmányai eltérő nagyságú korpuszokra épülnek, melyeknek tartalma, jellege változatos és tükrözi a szerző azon célkitűzését, hogy igazolja, a tőle kidolgozott leírási keret más és más típusú, akár történeti nyelvi anyag elemzésére is alkalmas. A bemutatott példák, a kínai nyelvűek angol fordítással, jól követhetőek, értelmezésükhöz az információk nem hiányosak. Az adatelemzés és -feldolgozás során a szerző, igen körültekintő módon pragmatikai terminológiát alkalmaz. Ennek a jelentősége éppen abban áll, hogy a rítusok, illetve az udvariasság egymáshoz való viszonyát újrapozicionálva az utóbbira is alkalmazza a pragmatikai terminológiát, akár a rítusokra.

Az elméleti háttér és módszertani keret kidolgozása éppúgy elengedhetetlenné tette a szerző számára szociológiai aspektusok figyelembe vételét is, mint az esettanulmányokban foglaltak analízisei. Úgy tűnik azonban, hogy a pszichológia, a viselkedéslélektan bevonása az elemzésekbe kevésbé tűnne fel, holott magyarázatra sem szorul, hogy a téma szempontjából ennek mi a jelentősége, pedig már csak az esettanulmányokban is rendre utal a szerző e tényezőre az egyetemi katonai kiképző rítusoktól kezdve a piaci alkudozásokig és még tovább. Csak egyetlen további példát említve: az (ön)megjelenítés kapcsán a túrázó példában (92–93) a többiekől figyelmen kívül hagyott kiránduló dühös „Halló” kiáltása azt jelezné, hogy jobban tisztában van az udvariasság normáival, mint a többiek. És ha csak egyszerűen fel akarta hívni magára a figyelmet...?

e. Az értekezés tárgyalásmódja

Az értekezésre mindvégig a fogalmak, megkötések, kimerítő és ismételt meghatározása és magyarázata a jellemző, s még a legmagátólértődőbbek sem maradnak definiálatlanul. Laza megfogalmazás e tekintetben alig található a disszertációban. Talán éppen a magyarázati pontosságra való törekvésből következik, hogy olykor feltűnő az önisméltés, de egyébként a disszertációnak mint sajátos írásműnek a stílusa megfelel a követelményeknek.

Az ábrák láttatók, szervesen illeszkednek a mondanivalóba. Elgépelések, szerkesztési hibák helyenként feltűnnek, de nem gátolják a megértést, pl. (11.7; 185) “14. S. *Let’s just round it up. WeChat? Scan this*”, “(11.5; 182) “2. S: The purchase price is 7.5 yuan. 3. B. 8 yuan or I’ll

leave.” – Csak egyetlen érdeklődő kérdés: olykor a személyes névmások megválasztását mi indokolta (pl. 155. oldal, 1. bekezdés stb.)?

***

Összefoglalva véleményemet, Kádár Zoltán Dánielnek *Ritual and Language* című értekezését, annak értékes tudományos eredményeit fenntartások nélkül elegendőnek tartom az MTA doktori cím megszerzéséhez, és ezért a nyilvános védés kitűzését javaslom.

Budapest, 2024. augusztus 19.

Bakró-Nagy Marianne
DSc.